

КАТЕГОРІЯ „СТРАХОВИЙ ЗАХИСТ” ТА ЕВОЛЮЦІЯ ЇЇ РОЗУМІННЯ

Розглянуто дефініцію категорії „страховий захист” та „страхування”, проаналізовано погляди на ці поняття та їх первинність вчених радянського періоду, досліджено еволюцію їх розуміння українськими, російськими та польськими економістами. Обґрунтовано твердження існування ризику як першооснови страхування.

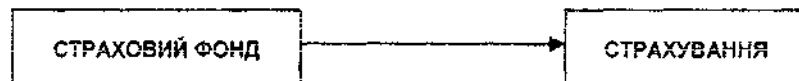
Для виконання економічними категоріями ролі в господарських механізмах необхідне глибоке розуміння їх сутності. Саме тому теоретичним дослідженням суті, функцій та принципів категорій відведене значне місце при вивченні економічних наук. Більшість економічних категорій досить глибоко вивчена, а їх сутність викладена в монографіях, посібниках, підручниках та дисертаціях. Сутність окремих категорій, до яких зокрема належать категорії „страховий захист” і „страхування”, українською економічною наукою вивчена і висвітлена меншою мірою. Це пояснюється відсутністю досліджень теоретичних основ страхування. Українська страхова наука представлена невеликою кількістю монографічних досліджень проблем страхового ринку, який здійснюють В.Д.Базилевич [1], В.М.Фурман [2] та Л.В.Нечипорук [3], роботами М.С.Клапкова [4] та В.Ф.Богаченка [5], які розглядали страхування фінансових ризиків та транспортне страхування. Українська страхова наука поки що найбільше представлена навчальними виданнями, до яких належить підручник „Страхування”, підготовлений колективом авторів під керівництвом професора С.С.Осадця [6], та великою кількістю навчальних посібників, написаних викладачами різних вищих навчальних закладів України. На жаль, глибоке теоретичне дослідження основ страхування в більшості з них відсутнє. Тому метою нашого дослідження обрано вивчення суті категорії „страховий захист”, яка використовується багатьма українськими, російськими та польськими науковцями при викладі сутності страхування, та еволюції її розуміння.

Аналіз монографічних досліджень, навчальної літератури та економічної періодики дозволяє ствердити, що поняття „страховий захист” є новим і в науковій термінології з'явилася наприкінці радянського періоду.

Цю категорію не застосовує для обґрунтування необхідності утворення страхового фонду головний теоретик соціалістичного страхування В.К.Райхер у відомій праці „Общественно-исторические типы страхования” [7]. Вона відсутня у першому радянському підручнику „Государственное страхование в СССР” Ф.В.Коньшина під редакцією В.К.Райхера [8], в усіх чотирьох наступних його виданнях, а також в однойменному підручнику, підготовленому колективом авторів під керівництвом Л.О.Мотильова [9]. Як послідовники В.К.Райхера, автори перелічених підручників на перше місце ставлять страховий фонд, а природу страхування і причини його виникнення пояснюють необхідністю утворення страхового фонду, призначенням

якого є „забезпечення безперервності суспільного виробництва, захист від несприятливого впливу стихійних сил природи і різних випадковостей... який в силу вказаних причин виступає обов'язковим елементом суспільного відтворення на усіх стадіях його розвитку” [9:3-4]. Далі цей же автор називає три методи утворення страхового фонду: централізований державний фонд натуральних і грошових резервів, децентралізовані натуральні фонди в окремих господарствах та грошовий фонд, утворюваний за рахунок внесків юридичних і фізичних осіб. Останні два способи Л.Ф.Мотильов справедливо відносить до страхових способів їх формування, називаючи перший самострахуванням, а другий – страхуванням [9:7-9]. Незавжди прийти до висновку, що в основу способів утворення страхових фондів покладено класифікацію способів утворення страхового фонду В.К.Райхера – повністю децентралізований (фонди самострахування), повністю централізований державою в одній страховій компанії (страховий фонд радянського періоду) та децентралізований спосіб утворення централізованого страхового фонду (страхові фонди в окремих страхових компаніях країн з ринковою економікою) [7:19]. Взаємозв'язки між страховим фондом і страхуванням за В.К.Райхером, Ф.В.Коньшиним та Л.О.Мотильовим можна відобразити такою схемою (рис. 1).

Рис.1. Взаємозв'язки між страховим фондом та страхуванням згідно з поглядами радянських економістів до Л.І.Рейтмана

Джерело: розробка автора.

У науково-навчальну літературу категорія „страховий захист” введена у 1989 році радянським економістом Л.І.Рейтманом у підручнику „Государственное страхование в СССР”. Л.І.Рейтман не наводить його дефініції, він вводить лише термін „страховий захист” та дає його загальну і дуже нечітку характеристику як економічної категорії. „Ризиковий характер суспільного виробництва... породжує відносини між людьми щодо попередження, подолання, локалізації руйнівних наслідків стихійних та інших лих, а також щодо безумовного виконання нанесеного збитку. Ці об'єктивні відносини виражають реальні і першочергові потреби людей для підтримки досягнутого ними життєвого рівня. Ці відносини відрізняє певна специфіка і в сукупності вони становлять економічну категорію страхового захисту суспільного виробництва (курсив Л.І.Рейтмана). Специфіку цієї економічної категорії обумовлюють три основні ознаки:

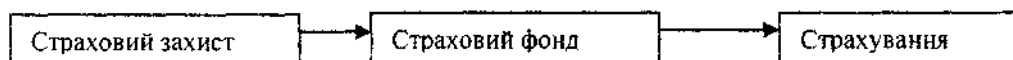
- випадковий характер настання руйнівної події;
- надзвичайність нанесеного збитку, яка характеризується натуральними і грошовими показниками;
- об'єктивна необхідність попередження, подолання наслідків вказаної події і відшкодування матеріальної або іншої шкоди.

Вказані ознаки в своїй сукупності свідчать про наявність страхового ризику у виробничій діяльності людей та необхідність захисних заходів для забезпечення безперервного виробничого процесу. В страховому ризику і в захисних заходах полягає сутність страхового захисту суспільного виробництва” [9:8-9].

Далі Л.І.Рейтман робить висновок про те, що „різниця в формах власності при соціалізмі породжують дію особливої перерозподільчої категорії – страхування, підпорядкованої відносно до категорій страхового захисту соціалістичної власності, а також особистої власності та доходів населення”, вказуючи, що категорії страхування „матеріалізуються у відповідних страхових фондах” [9: 10]. Після цього автор наводить схему страхового захисту суспільного виробництва при соціалізмі, у якій виділяє страховий захист соціалістичної власності на підставі натуральних і фінансових резервних фондів, а також страховий захист особистої власності і доходів населення на підставі страхування (майнового, особового страхування, страхування відповідальності, соціального страхування), а також соціального страхування та індивідуального захисту населення [9:11].

Виходячи з висловленого ним же твердження про підпорядкованість категорії страхування категорії страхового захисту, Л.І.Рейтман переходить до характеристики страхування лише після викладеної вище характеристики категорії страхового захисту. На його думку „страхування в умовах соціалізму виступає як сукупність особливих замкнутих перерозподільчих відносин між його учасниками з приводу формування за рахунок грошових коштів цільового страхового фонду, призначеного для відшкодування можливого надзвичайного збитку соціалістичним підприємствам і організаціям або для надання грошової допомоги громадянам” [9:18]. Взаємозв'язки між страховим захистом, страхуванням і страховим фондом, згідно з поглядами Л.І.Рейтмана, можна зобразити такою схемою (рис. 2).

Рис. 2. Взаємозв'язки між страховим захистом, страховим фондом і страхуванням за Л.І.Рейтманом

Джерело: розробка автора.

Підсумуємо погляди Л.І.Рейтмана на страховий захист і страхування. На його думку, страховий захист і страхування є досить різними економічними категоріями, причому первинною з них Л.І.Рейтман вважає категорію страхового захисту, якій підпорядкована категорія

Наукові записки

страхування. Сутність страхового захисту як економічної категорії він вбачає у страховому ризику і захисних заходах [9:9], а суть страхування полягає у замкнутах перерозподільчих відносинах з приводу формування страхового фонду [9: 18]. Таким чином, за Л.І.Рейтманом страховий захист в умовах соціалістичної економіки здійснюється в організаційно-технічній формі без участі грошових фондів, а страхування призначене для формування і використання страхового фонду в грошовій формі. Не можна також не звернути увагу на те, що існування страхування в умовах соціалізму він пояснює „різницями в формах власності при соціалізмі”, тобто наявністю державної, кооперативної – колгоспної та індивідуальної власності. Звідси витікала необхідність страхування лише кооперативно-колгоспної та індивідуальної власності, а державна власність страхуванню не підлягала і тому страхування для неї потрібним не було.

Таким чином, попередники Л.І.Рейтмана пояснювали необхідність страхування без категорії „страховий захист”, а Л.І.Рейтман – з її допомогою. На нашу думку, викладені погляди Л.І.Рейтмана як провідного науковця в галузі страхування періоду розвинутого соціалізму відображають не просто тодішній підхід до страхування, а і є спробою надати радянському страхуванню більш наукового змісту. Радянська страхова наука існування страхування пояснювала не наявністю ризиків, а виводила його з розподілу сукупного продукту при соціалізмі, викладеного К.Марксом у праці „Критика Готської програми”, де передбачалось існування резервного або страхового фонду для страхування від нещасних випадків, стихійних лих та інших негативних явищ [11: 17]. У зв'язку з тим, що розподіл сукупного суспільного продукту переважно здійснювався з допомогою фінансів, страхування як економічна категорія належало до них і втрачало ознаки самостійності. Це давало підстави розділити категорії „страховий захист” і „страхування” та розглядати першу як вихідну і більш широкую, а другу як залежну від першої, більш вузьку і призначену для утворення страхового фонду.

Варто відзначити, що погляди Л.І.Рейтмана на природу страхування і співвідношення страхового захисту та страхування розпочали мінятися після розпаду Радянського Союзу. В його ж підручнику „Страховое дело”, виданому уже в Російській Федерації у 1992 році, ще зберігається твердження про те, що сутність страхового захисту як економічної категорії полягає у страховому ризику і захисних заходах [10:8], але природа страхування уже не пояснюється різними формами власності, а з її дефініції зникають посилання на соціалістичну власність [10:15]. Проте існування відносин підлеглості між категоріями „страховий захист” і „страхування” залишається, що не дозволило Л.І.Рейтману повністю перейти на розуміння природи страхування як економічного способу боротьби з негативними наслідками ризиків.

Аналіз літературних джерел післярадянського періоду дозволяє ствердити, що сучасні російські та українські страховики по-різному підходять до трактування природи страхування, і не завжди ними підтримується теза Л.І.Рейтмана про первинність страхового захисту та залежність страхування від нього.

Погляди наших сучасників щодо сутності страхового захисту та його впливу на страхування можна розбити на дві групи. До першої ми відносимо економістів, які використовують категорію „страховий захист”, але поділяють погляди Л.І.Рейтмана лише певною мірою; до другої – тих, які не застосовують категорію „страховий захист”, частково або повністю виводячи категорію страхування з існування ризиків.

Найбільш яскравими представниками першої групи поглядів є російські економісти А.П.Архипов та В.Б.Гомелля, у навчальному посібнику яких „Основи страховой справи” є окремий підрозділ „Матеріалізація поняття „страховий захист” [12:58-63]. Названі автори дають кілька визначень страхового захисту. Перше: „Страховий захист можна визначити як реакцію людей на можливість втрати, псування чого-небудь...” [12:58]; друге: „Зміст поняття страхового захисту полягає в тому, що реакція людей на надзвичайні, неочікувані, тобто випадкові небезпечні події матеріалізується в створенні ними спеціальних резервів та фондів, щоб компенсувати з них збитки, які наносяться майновим інтересам людей стихійними лихами або негативними суспільними подіями” [12:58]; третє: „Як економічне поняття, „страховий захист” означає, що люди, підприємства, суспільство спрямовують частину своїх доходів у грошовій або натуральній формі для формування резервів і фондів, з допомогою яких, по-перше, попереджують або локалізують збитки від негативних подій, по-друге, відшкодовують збитки, нанесені їх інтересам цими подіями, якщо небезпечні події не вдалося попередити або локалізувати. Економічні відносини, в які вступають люди, підприємства, суспільство для створення й використання цих резервів і фондів, і власне становлять суть поняття „страховий захист” [12:59]. Аналіз цих визначень дозволяє ствердити, що їх автори дотримуються думки Л.І.Рейтмана про матеріалізацію страхового захисту в страховому фонді, але не вважають категорію „страховий захист” такою, що передує категорії „страхування”. Порівняння цих визначень з дефініціями страхування засвідчує, що А.П.Архипов та В.Б.Гомелля практично ототожнюють ці категорії.

Подібних, але більш розширених, поглядів дотримуються також українські економісти В.Д.Базилевич та К.Д.Базилевич. На їхню думку, страховий захист – це „сукупність розподільчих та перерозподільчих відносин з приводу відшкодування збитків та надання матеріальної допомоги громадянам у випадку загибелі або ушкодження матеріальних об'єктів або втрат у сімейних доходах населення у зв'язку з втратою здоров'я, працездатності та іншими подіями” [13:35], а його необхідність має природний, економічний, соціальний, юридичний та міжнародний аспекти [13:11-13]. Таких же поглядів дотримується С.С.Осадець, за яким „сутність страхового захисту полягає в нагромадженні й витрачанні грошових та інших ресурсів для здійснення

заходів з попередження, подолання або зменшення негативного впливу ризиків і відшкодування пов'язаних з ними втрат" [5:10]. Необхідно зазначити, що С.С.Осадець першим з українських економістів розглянув ризик як першопричину страхування, а характерною особливістю його поглядів є відсутність твердження про первинність страхового захисту та наявність твердження про посилення ролі страхування в сучасних умовах.

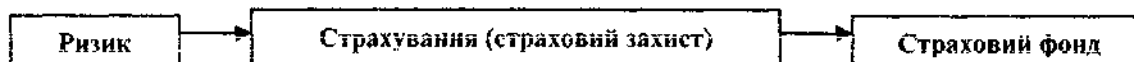
Поглядів, близьких до точок зору Л.І.Рейтмана, дотримуються також українські економісти В.І.Успенко та Т.А.Ротова. Розділи навчальних посібників зі страхування їх авторства побудовані аналогічно розділам підручників, автором і науковим редактором яких був Л.І.Рейтман: спочатку викладається поняття про страховий захист, а потім – пояснюється природа страхування [14:6-10; 15:9-15]. На нашу думку, це застарілий підхід, який не відповідає сучасним поняттям про природу страхування.

Друга група представлена новою генерацією українських та російських економістів, погляди яких сформувалися після розпаду Радянського Союзу і утворення незалежних держав із досить розвинутими страховими ринками. До цієї групи ми відносимо погляди українських страховиків М.М.Мниха [16:8-9], О.Д.Вовчак [17:17-23] Л.В.Нечипорук [3:6-23] та Я.П.Шумелди [18:20-21], а також російських страховиків В.В.Шахова та Ю.Т.Ахмедіані [19:5-8], С.В.Єрмасова та Н.Б.Єрмасової [20:6-15], Н.Л. Маренкова та Н.Н.Косаренка [21:140-141], Л.М.Клоченко та К.І.Пилова [22:14-20]. Ці економісти не використовують термін „страховий захист” для виведення категорії „страхування”. Вони розглядають страхування як повністю самостійну категорію, з допомогою якої формуються і використовуються грошові кошти, призначені для ліквідації наслідків негативної дії ризиків, а причину страхування вбачають в існуванні негативних наслідків ризиків. Найбільш явно ці погляди виразили С.В.Єрмасов та Н.Б.Єрмасова, які повністю отождествлюють категорії „страховий захист” і „страхування” [20:7].

Найбільш сучасне, широке і ґрунтовне пояснення суті страхування на базі управління ризиком та захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб дає К.О.Турбіна [23:13-33, 50-58]. Вона розглядає страхування як один із методів управління ризиками: „Страхування – найбільш типовий і часто використовуваний метод передачі ризиків в процесі ризик-менеджменту” [23:23], призначений для захисту майнових інтересів юридичних і фізичних осіб [23:50-53], а „страховий захист – це сукупність відносин щодо подолання і відшкодування збитку, нанесеного об'єктам майнового інтересу” [23:61]. Варто зазначити, що цитоване визначення страхового захисту наведене в підрозділі „Основні поняття і принципи страхування” після викладу усіх теоретичних питань страхування.

Взаємозв'язки між ризиком, страхуванням і страховим фондом у трактуванні в сучасних економістів ілюструє рис.3.

Рис.3. Взаємозв'язки між ризиком, страхуванням і страховим фондом у трактуванні сучасних економістів

Джерело: розробка автора.

Погляди зарубіжних, зокрема польських економістів на категорії „страховий захист” та „страхування” значно відрізняються від поглядів Л.І.Рейтмана і більш близькі до поглядів другої групи українських та російських страховиків. Різниця в поглядах склалася тому, що в зарубіжних соціалістичних країнах економічні школи більшою мірою, ніж школи в СРСР, були знайомі з ринковими теоріями. Страхування в цих школах вважалося одним з найбільш інтернаціональних інститутів і базувалося на теорії ризику та страхового інтересу. Саме тому польськими страховиками воно розглядалося переважно як „найбільш загальний метод, комбінація відомих методів операцій з ризиком, який полягає в передачі ризику, його розкладці і контролі за ним” [24:50]. З точки зору управління польські страховики розуміють його як метод управління ризиком, з економічної – як господарський інструмент, що забезпечує відшкодування майбутніх майнових потреб, зумовлених в окремих суб'єктів випадковими подіями шляхом розкладки витрат на багатьох суб'єктів, котрим ці випадки загрожують; з організаційно-фінансової точки зору – як форму організації централізованого страхового фонду з децентралізованих джерел; з юридичної – як правові відносини, що зв'язують страховика і страхувальника, покладаючи на них конкретні обов'язки [25:57-58].

Необхідно зазначити, що погляди польських економістів на суть та природу страхування за соціалістичний і після соціалістичний період змінилися незначною мірою. Одне з перших визначень соціалістичного періоду належить як науковцю, так і практику, директору Державного комітету контролю за страхуванням у 1948-1951 роках, Єжи Лазовському (Jerzemu Lazowskiemu). Він не вживає поняття „страховий захист”, а страхування, на його думку, це „господарський механізм, який забезпечує покриття майбутніх майнових потреб, викликаних в окремих суб'єктів випадковими подіями з певною правильністю настання, шляхом розкладки важкості цього покриття на багатьох суб'єктів, котрим такі ж події загрожують” [26:6]. Власне Є.Лазовський є автором поняття „господарське страхування”, під яким він розуміє страхування, здійснюване на комерційних (госпрозрахункових) засадах, на відміну від соціального страхування, здійснюваного державними органами на негоспрозрахункових засадах.

Подальший розвиток поняття „страхування” отримало в працях відомого польського економіста соціалістичного періоду Антона Банасінського (Antoni Banasińskiego), який визначив

страхування як „мультиагрегатор процесів розвитку народного господарства щодо випадкових подій – стихійних явищ та нещасних випадків. Величина цього регулювання прямо або опосередковано розкладається серед попередньо визначених суб'єктів (юридичних або фізичних осіб), які використовують цей регулятор” [27:74].

Порівняння наведених визначень дозволяє ствердити, що спільним у поглядах старшого покоління польських економістів, на відміну від радянських, є розуміння страхування як господарського, тобто економічного способу захисту від негативної дії випадкових подій без застосування поняття „страховий захист”. Таке трактування страхування збереглося у більшості польських страховиків періоду ринкових трансформацій, а окремими з них, наприклад, Євгеніушем Ковалевським (Eugeniusz Kowalewski) та Богуславом Гадиняком (Boguslaw Gadyniak) було розширене.

Перш за все слід відзначити Євгеніуша Ковалевського, котрий був „здивований традиційною інерцією польської економічної думки, яка охоче і досить по-любительському займаючись господарським страхуванням, повністю забула про теорію інтересу” [28: 71]. Власне тому він увів поняття страхового інтересу, подав його класифікацію та обґрунтував його наявність як один з основних принципів страхування [28:73-89].

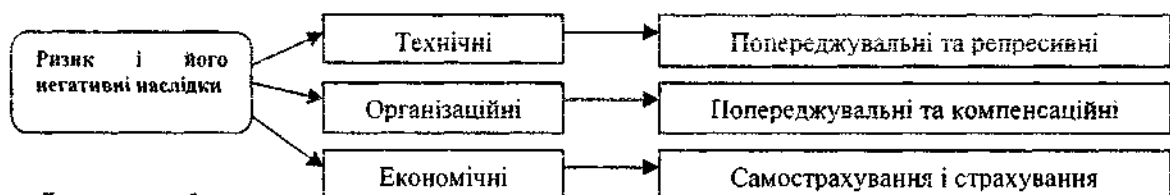
Характерною рисою поглядів Богуслава Гадиняка є використання поняття „страховий захист” (ochrona ubezpieczeniowa), але на відміну від радянських та українських страховиків, він розглядає страховий захист не як категорію, з якої витікає страхування і для потреб якої утворюється страховий фонд, а як функцію страхового підприємства (страхової компанії). З цього приводу він зазначає: „Страховий захист, страхова превенція і доходи від фінансових інвестицій є трьома функціями, які обумовлюють правильну та ефективну діяльність страхових компаній, а тому і страхування. ...Страхова послуга полягає у наданні страховою компанією страхового захисту. Цей захист полягає у дотриманні умов і готовності страхової компанії до здійснення страхових виплат в результаті настання страхового випадку. В її рамках страхова компанія повинна стежити за сплатою страхових платежів, підтримувати готовність служб, які управляють страховими виплатами, а у випадку настання страхової події здійснити її перевірку і виплатити відшкодування. Страховий захист не означає тільки страхової виплати і не обмежується тільки компенсаційною функцією. Страховий захист – це основна функція страхової компанії. Захисна функція повинна здійснюватися згідно з принципами реальності та повноти страхового захисту”[24:65]. Виділення в оригіналі тексту належать Б.Гадиняку). З точки зору радянських, а частково і сучасних українських та російських економістів таке трактування страхового захисту є дуже суперечливим, бо твердженням „страхова послуга полягає у наданні страховою компанією страхового захисту” Б.Гадиняк, на перший погляд, ототожнює страхову послугу і страховий захист, але така точка зору поширена серед зарубіжних страховиків.

Наведені визначення радянських, українських, російських та польських економістів дозволяють стверджувати, що за останні 60 років відбулися і продовжують відбуватися значні трансформації розуміння причин та природи страхування, а також термінів „страховий захист” і „страхування”. Чим насправді є поняття „страховий захист” і „страхування” в умовах ринкової економіки, чим вони відрізняються між собою і чи існують між ними відносини залежності?

Безумовною причиною існування страхування на сьогоднішній день визнається ризик як випадкова подія з негативними наслідками, яка наносить збитки майновим інтересам страхувальників, держави і суспільства загалом. Для захисту від негативної дії ризиків можуть застосовуватися технічні, організаційні та економічні способи. Для ліквідації збитків, заподіяних реалізованими ризиками, необхідні грошові кошти, які можуть бути одержані з різних джерел. У ринкових умовах цими джерелами є власні кошти юридичних та фізичних осіб, а також кошти, утворені з допомогою страхових компаній. Власні кошти є базою самострахування, а кошти, нагромаджені з допомогою страхових компаній – базою страхування, яке може здійснюватися у формі взаємного страхування з допомогою товариств взаємного страхування та у формі господарського (госпрозрахункового, комерційного) страхування з допомогою державних або недержавних страхових компаній (рис.4).

Саме тому в ринкових умовах з точки зору управління ризиком страховий захист доцільно розглядати як один із економічних способів боротьби з негативними наслідками ризиків, а для його застосування перш за все повинно існувати страхування. Без початкового існування страхування не може існувати страховий захист, оскільки навіть за логікою словосполучення „страховий захист” вказує на необхідність попереднього існування страхування для того, щоб використати його як спосіб захисту від негативної дії ризиків.

Рис.4. Способи захисту від негативної дії ризиків

Джерело: розробка автора

Таким чином, право на існування мають як категорія „страховий захист”, яку сучасники розуміють як відносини, побудовані на використанні страхування, тобто на розподільчих і перерозподільчих грошових відносинах для захисту від негативної дії ризиків, так і поняття

„страхування” - як елемент господарського механізму, знаряддя чи спосіб боротьби з негативними наслідками ризиків у всіх сферах життя.

Література

- 1.Базилевич В.Д. Страховий ринок України.-К.: Знання,1998.-444с.; Фурман В.М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку: Монографія. - К.: КНЕУ, 2005.-296с. 2.Нечипорук Л.В. Теорія та практика страхового ринку в Україні: Монографія. - Харків: Вид-во нац. ун-ту внутр. Справ, 2004.-300с. 3.Кляпків М.С. Страхування фінансових ризиків: Монографія.-Тернопіль: Карп-Бланш, 2003.-570с. 4.Богаченко В.Н. Страхование транспортных рисков.-К., 2002.-284 с. 5.Страхування:Підручник/ Кер. авт. кол. і наук. Ред. С.С.Осадєць.-Вид. 2-е, перероб. і доп.-К.: КНЕУ, 2002. - 600 с. 6.Райхер В.К. Общественно-исторические типы страхования.-Москва: Юрис, 1992.-282с. 7.Коньшин Ф.Д.-Государственное страхование в СССР:Учебник/ Под ред. В.К.Райхера.-Москва: Госфиниздат, 1947.-332с. 8.Государственное страхование в СССР:Учебник/ Колл.авт. под ред. Л.А.Мотылева.-Москва: Финансы, 1971.-352с. 9.Государственное страхование в СССР: Учебник/ Под ред. Л.И.Рейтмана.-Москва: Финансы и статистика, 1989.-336 с. 10.Страховое дело: Учебник / Под ред. проф. Рейтмана Л.И.-Москва: Банковский и биржевой научно-консультационный центр, 1992.- 526с. 11.Марко К., Энгельс Ф. Сочинения в 50 томах.-Москва: Политическая литература, 1960. Т.19. Критика Готской программы, 1960.-670с. 12.Архипов А.П., Гомелля В.Б.Основы страхового дела: Учебное пособие.-Москва: Маркет ДС, 2002.-408 с. 13.Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа. Вид. 5-е, стереотипне.-К.: Знання, 2006.-350с. 14.Страхування: теорія та практика: навч.-метод. посібник/ Внукова Н.М., Успенко В.І., Временко Л.В. та ін. за заг. ред. проф. Внукової Н.М.-Харків: Бурун Книга, 2004.- 376 с. 15.Ротова Т.А. Страхування: Навчальний посібник.-К.: КНТЕУ, 2006.-400 с. 16.Мних М.В. Страхування як механізм надання гарантій підприємницької діяльності та соціального захисту населення: Навчальний посібник.-К.: Знання України, 2004.-428с. 17.Воячек О.Д. Страхування: Навчальний посібник.-2-е вид. випр.-Львів: Новий Світ, 2005.-480с. 18.Шумелда Я. Страхування: Навчальний посібник.-Вид. 2, переробл. і доп.-Тернопіль: Джура, 2006.-296с. 19.Страхование: Учебник /под ред. В.В.Шахова, Ю.Т.Ахвледиани.-2-е изд., перераб. и доп.-Москва: ЮНИТИ ДАНА., 2005.-510с. 20.Ермасов С.В., Ермасова Н.Б. Страхование. Учебное пособие для вузов. - Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2004.-462с. 21.Марсенов Н.Л., Косаренко Н.П. Страховое дело. Национальный институт бизнеса.-Ростов-на-Дону: Феникс, 2003.- 608 с. 22.Клоченко Л.Н., Пылов К.И. Основы страхового права: Учебное пособие. -Ярославль: Норд, 2002.-232с. 23.Теорія и практика страхования: Учебное пособие.-Москва: Анкил, 2003.-704с. 24.Nadyniak Bogusław. Ubezpieczenie jako urządzenie gospodarcze // Podstawy ubezpieczeń. Tom I - mechanizmy i funkcje: podrecznik pod redakcja Jana Monkiewicza. - Warszawa: Poltext, 2000. - 402s. 25.Ubezpieczenia gospodarcze/ Pod redakcja T.Sangowskiego. Wydanie drugie, zaktualizowane i rozszerzone.-Warszawa: Poltext, 2001.-390s. 26.Jazowski Jerzy. Wstep do nauki o ubezpieczeniach. Wydanie II. - Warszawa: PZU, 1948.-186s. 27.Banasinski Antoni. Ubezpieczenia gospodarcze. -Warszawa: Poltext, 1993.-214 s. 28.Kowalewski Eugeniusz. Wprowadzenie do teorii interesu ubezpieczeniowego// Ubezpieczenia w gospodarce rynkowej. Praca zbiorowa pod redakcja Andrzeja Wasiewicza.-Bydgoszcz: Oficyna wydawnicza Branta, 1997. - 424 s.

Iryna Bilyk

CATEGORY „INSURANCE PROTECTION” AND EVOLUTION OF ITS UNDERSTANDING

Definitions of categories „insurance protection” and insurance are examined; soviet scientist's opinions on those concepts and their sources are investigated, and their understanding by ukrainian, russian and polish economists are also examined. The statement of risk existence, as the source of insurance is lead up.